

به نام خدا

گروه علوم اجتماعی استان کرمان

درس سوم (نمونه های فرهنگ جهانی ۱) - جامعه شناسی ۲- پایه یازدهم - امین امینی زاده - سرگروه استان کرمان

ابونصر محمدفارابی در گونه شناسی خود از جوامع یکی از انواع **جوامع جاهلی** را جامعه «**تغلب**» می نامند.

ویژگی های جامعه جاهلی تغلب :

در جامعه تغلب ، مردم جامعه :

- ۱- برای غلبه یافتن بر سایر ملت ها بایکدیگر همکاری می کنندو این هنگامی پیش می آید که همه مردم **شیفته غلبه براقوام وممل** دیگر شوند.
- ۲- هدف خود را **خوار و مقهور کردن دیگران** می دانند.
- ۳- نمی خواهند **ملت مقهور مالک جان ومال خودو ...باشند**.
- ۴- دوست دارند تا بر یکایک مردم جامعه خود چیره شوند، ولی از آنجا که در یک جامعه مردم برای بقای خودغلبه براقوام دیگر و جلوگیری از غلبه اقوام دیگر بر خود به هم نیازمندند **ناچارند از چیرگی از یکدیگر خودداری کنند**.
- ۵- گمان می کنند که **فقط آنان خوشبخت ، پیروز و مورد رشک دیگرانندو از همه جوامع دیگر برترند**.
- ۶- مردم جوامع دیگر را **خوار و بی ارزش** می شمرندو این گونه اندیشه ها درآنان حس **خودخواهی** راتقویت می کند
- ۷- همواره می خواهند دیگران آنان را **ستایش** کنند
- ۸- گمان می کنند ملت های دیگر نتوانسته اند به موقعیتی که آنان بدست آورده اند ، برسند و اصولا چنین سعادت را نمی شناسند.

سوال متن :

- آیا فارابی باین توضیح توانسته به شما بگوید که آرمان ها وارزش های اجتماعی برتر جامعه تغلب کدام است ؟
- (بله) آرمان ها وارزش های برتر در جامعه تغلب از نظر فارابی غلبه یافتن مردم بر سایر ملت هاست . چیره شدن بر فرهنگ های دیگر، اتحاد مردم جامعه تغلب به قصد مقهور کردن جامعه دیگری
- آیا چنین فرهنگی در محدوده مرزهای جغرافیایی و قومی خود باقی می ماند ؟ خیر چون نگاه سلطه جویانه به دیگر اقوام دارند. از محدوده قومی ومنطقه خود فراتر می روند. عقاید و ارزش هایشان ناظر به قوم ، منطقه و ملت دیگری است.
- اگر چنین فرهنگی در راه جهانی شدن قدم بگذارد چه آثار و نتایجی در پی دارد؟ این فرهنگ می تواند باعث تقسیم بندی جهان به مناطق دوگانه شود. منطقه ای که به خدمت می گیرد و برآن غلبه می یابد و احساس برتری نسبت به ملت ها دیگر را دارند و خود منطقه مرکزی می شوند منطقه ای که احساس سلطه و برتری بردیگر اقوام را دارد.

جهان گشایی وامپراتوری

- سوال متن : عملکرد فرهنگ سلطه در گذر تاریخ چگونه بوده است؟ کشور گشایی- جهان گشایی - استفاده از ابزارهای نظامی - جنگ - ازبین بردن شهرها ، انسان ها حتی حیوانات - سلطه طلبی

سوال متن: نمونه های مختلف فرهنگ سلطه کدام اند؟ فرهنگ مغولان، فرهنگ اعراب جاهلیت، حمله اسکندر مقدونی به ایران

یاد آوری: فرهنگهای بسیاری از مرزهای جغرافیایی خود عبور کرده و به سوی جهانی شدن حرکت کرده اند که برخی فرهنگ سلطه و استکبار بوده اند.

فرهنگ سلطه و استکبار، در طول تاریخ **امپراتوری های بزرگی** را بوجود آورده است:

- امپراتوری و شاهنشاهی از طریق **کشورگشایی و جهان گشایی و با قدرت نظامی و حضور مستقیم سربازان پیروز** شکل می گیرد. به عنوان مثال: **اسکندر مقدونی**، تخت جمشید را به آتش کشید.
- جهان گشایی و امپراتوری اغلب با **کشتار و خسارت های انسانی و اقتصادی** فروان به همراه است.

در بخوانیم و بدانیم نوشته ای از (تاریخ جهان گشای جویی) به تهاجم مغولان و ویرانه هایی که بار آوردند اشاره کرده است.

آیا غلبه نظامی همواره با غلبه فرهنگی همراه است؟ **خیر**

در تاریخ اقوامی بوده اند که با قدرت نظامی بر دیگر اقوام تسلط پیدا کرده اند. غلبه نظامی گرچه به **حضور مستقیم مهاجمان در مناطق جغرافیایی مورد تهاجم منجر می شود**. اما همواره گسترش فرهنگی آنها را به دنبال نمی آورد.

قوم که در اثر تهاجم نظامی شکست می خورد	هویت فرهنگی خود را به طور کامل از دست می دهد و فرهنگ قوم غالب را می پذیرد در این حالت غلبه نظامی با غلبه فرهنگی همراه است.
هویت فرهنگی خود را حفظ می کند	با ضعیف شدن تدریجی قدرت نظامی مهاجم، استقلال سیاسی خود را به دست می آورد.
شکست می خورد	اگر فرهنگی غنی و قوی داشته باشد، می تواند گروه مهاجم را درون خود هضم کند و به خدمت بگیرد.

مثال: ایرانیان باستان فتوحاتی فراتر از مرزهای جغرافیایی خود داشتند. اما جهان گشایی آنها به جهانی شدن فرهنگ شان منجر نشد.

مثال: مغولان با قدرت نظامی خود، مناطق وسیعی از جهان را تصرف کردند ولی فرهنگ مغولان در سرزمین های تصرف شده بسط و گسترش پیدا نکرد. چون:

- ۱- فرهنگ مغولان، **قومی و قبیله ای** بود و شایستگی های لازم را برای یک فرهنگ جهانی نداشت
 - ۲- مغولان به سرعت **تحت تاثیر فرهنگ های** قرار گرفتند، که از نظر نظامی از آن ها شکست خورده بودند.
- این گونه بود که امپراتوری مغول در چین، هند و ایران **تحت تاثیر فرهنگ ها اقوام مغلوب**، هویتی چینی، هندی و ایرانی پیدا کرد و به صورت سه حکومت مستقل درآمد.

تحلیل کنید: به نظر شما فرهنگ سلطه به دنبال چه نوع تاثیرات فرهنگی بر جوامع مغلوب است؟ چرا؟

تضعیف مقاومت فرهنگی، ایجاد تزلزل و تحول فرهنگی در قوم مغلوب، تحقیر فرهنگی قوم مغلوب، هویت زدایی و وابستگی فرهنگی قوم مغلوب، با رسوخ در لایه های بنیادین فرهنگ، جامعه مغلوب را تسلیم خود می کند در این راه از ابزارهای فرهنگی (رسانه، دین و مد...) استفاده می کند. - بخاطر اینکه اگر بخواهد به اهداف خود در جامعه مغلوب دست یابد لازم است تا فرهنگ جامعه مغلوب را دستخوش تغییرات جدی کند اگر فرهنگ سلطه بتواند آنان را دچار از خود باختگی فرهنگی کند. خیلی راحت تر می تواند به اهداف سیاسی و نظامی و اقتصادی خود در جامعه مغلوب دست یابد.

امپریالیسم و استعمار

سوال متن: در باره دو واژه امپریالیسم و استعمار چه می دانید؟

امپریالیسم، فرانسوی خود از واژه قدیمی تر امپراتوری آمده است و استعمار واژه ای است عربی به معنای آبادی خواستن است اروپا در پنج قرن اخیر، کانون شکل گیری فرهنگ جدیدی است با نام **فرهنگ غرب** شناخته می شود. فرهنگ غرب در این مدت اشکال مختلفی از سلطه را پدید آورده که از آن به نام هایی مثل **امپریالیسم و استعمار** یاد می شود. امپریالیسم و استعمار از نمونه ها و مصادیق **فرهنگ سلطه و استکبار** هستند.

امپریالیسم

واژه امپریالیسم از امپراتوری گرفته شده و به هر نوعی از سلطه گفته می شود.

انواع امپریالیسم

- **امپریالیسم سیاسی**: از طریق **اشغال نظامی جوامع ضعیف** شکل می گیرد.
- **امپریالیسم اقتصادی**: در جایی رخ می دهد که قدرت اقتصادی یک کشور **بازارهای و مواد خام کشور دیگر** را تصرف می کند
- **امپریالیسم فرهنگی**: ۱- **مقاومت فرهنگی** منطقه ای که تحت تصرف **اقتصادی یا نظامی** جامعه دیگر قرار دارد **فرو می ریزد**
۲- قوم مغلوب **برتری فرهنگی جامعه مسلط را بپذیرد** (یعنی غلبه نظامی اقتصادی یا نظامی با غلبه فرهنگی، همراه است)

استعمار

استعمار بر **اشغال یک سرزمین خارجی**، با توسل به **قدرت نظامی و سیاسی** دلالت می کند.
کشور فاتح را دولت استعماری و کشور مغلوب و به بند کشیده را مستعمره می نامند.
★ استعمار نوعی از جهان گشایی و امپراتوری است.

۱- استعمار قدیم

- منظور از استعمار قدیم، استعمار از طریق **غلبه نظامی و قدرت سیاسی** است.
- استعمار قدیم را می توان نوعی از **امپریالیسم** دانست که از طریق اشغال نظامی جوامع ضعیف شکل می گیرد.
- ۱- استعمار از قرن ۱۵ به بعد توسط اروپائیان آغاز و در قرن ۱۹ به اوج خود رسید.
 - ۲- موفقیت های استعمار در این دوران ناشی از پیشرفت در زمینه **دریانوردی، فنون نظامی و اقتصاد صنعتی** بود.
 - ۳- استعمار اروپایی در قرن ۱۷ و ۱۸ میلادی بزرگ ترین **برده داری** تاریخ بشریت را برپا کرد

۲- استعمار نو

- سلطه جهان غرب بر کشورهای دیگر به سلطه نظامی محدود نشد بلکه به مرور اشکال جدیدی از آن پدیدار شد.
- ۱- استعمار نو طی قرن بیستم و پس از شکل گیری **جنبش های استقلال طلبانه کشورهای مستعمره** به وجود آمد.
 - ۲- در استعمار نو کشورهای استعمارگر با استفاده از شرایط مساعدی که در دوره استعمار ایجاد کرده اند، برای رسیدن به اهداف استعماری خود، از **مجریان بومی و داخلی کشورهای مستعمره**، استفاده می کنند.
 - ۳- دولت های استعمارگر برای به قدرت رساندن نیروهای وابسته به خود از **کودتای نظامی** نیز استفاده می کند (البته به صورت غیر مستقیم با استفاده از مردم همون کشور افراد دست نشانده خودش را روی کار می آورند)

کودتای انگلیسی سوم اسفند ۱۲۹۹ رضاخان

کودتای آمریکایی ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ محمدرضا پهلوی

نمونه موفق کودتاها

استعمار نو در ایران

کودتای آمریکایی - انگلیسی نوژه به قصد ضربه زدن

به انقلاب اسلامی

نمونه شکست خورده

کودتای استعمار نو در ایران

- ۴- در استعمار نو، کشور استعمارگر با اتکا بر **قدرت اقتصادی** خود و با استفاده از **نهادهای و سازمان های اقتصادی و سیاسی** بین المللی و نیز از طریق **دولت های دست نشانده** کنترل بازار و سیاست کشورهای دیگر را در اختیار می گیرد.

۳- استعمار فرانو

۱- در استعمار فرانو، استعمارگران بیش از ابزارهای نظامی، سیاسی و اقتصادی، از ابزارهای فرهنگی و علمی (به ویژه رسانه ها و فناوری اطلاعات) استفاده می کنند.

۲- جهان غرب در استعمار فرانو، هویت فرهنگی دیگر کشورها را هدف قرار می دهد. یعنی به عقاید، آرمان ها و ارزش های فرهنگ های دیگر هجوم می برد و باورها و ارزش های فرهنگ خود را تبلیغ و ترویج می کند.

مردمی که برتری فرهنگی جهان غرب را پذیرفته باشند:

۱- هویت خود را در حاشیه جهان غرب جستجو می کنند.

۲- مسیری را که جهان غرب برای آنان ترسیم می کند. دنبال می نمایند.

استعمار فرانو گسترش و سلطه فرهنگ غرب بر همه جهان و غربی کردن جهان را در پوشش نام «جهانی شدن» پیگیری می کند.

پاسخ گفت و گو کنید:

وجه غالب هر مرحله در مرحله دیگر وجود دارد و بین سه وجه غالب (اقتصادی، نظامی و فرهنگی) هر کدام از مراحل استعمار پیوستگی وجود دارد. مثلا در استعمار قدیم به جز ابزارهای نظامی توسط استعمار انگلیس در سرزمین مستعمره هند، از سلطه فرهنگی، تسلط زبان انگلیسی هم استفاده می کردند.

★ مفاهیمی چون **تهاجم فرهنگی**، **شبیخون فرهنگی** و **ناتوی فرهنگی** متعلق به استعمار فرانو است.

نوع استعمار	هدف	شیوه و ابزار	حضور استعمارگران و مجریان
استعمار قدیم	غلبه نظامی و سیاسی	حمله مستقیم نظامی به کشورهای ضعیف	استعمارگران و مجریان آشکار
استعمار نو	کنترل سیاست و بازار کشورها (اقتصادی)	- استفاده از مجریان بومی و داخلی کشورهای مستعمره - استفاده از کودتای نظامی - استفاده از نهادها و سازمان های اقتصادی و سیاسی بین المللی	استعمارگران پنهان مجریان آشکار
استعمار فرانو	ترویج باور ها و ارزش های فرهنگ غرب (فرهنگی)	استفاده از ابزار های فرهنگی و علمی (رسانه ها و فناوری اطلاعات)	استعمارگران پنهان مجریان پنهان